

MARTA KUDRA

„Zapomniani artyści II Rzeczypospolitej”

w zbiorach Wojewódzkiej
Biblioteki Publicznej im. Marszałka
Józefa Piłsudskiego w Łodzi

Ina Benita

Największa biblioteka publiczna w Łodzi, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, posiada bogaty księgozbiór z różnych dziedzin i o różnorodnej tematyce. W zasobach Biblioteki znajdują się również ważne ze względu na tytułowe zagadnienie opracowania poświęcone znanym postaciom kultury okresu międzywojennego – artystom filmowym, estradowym, teatrów rewiowych i kabaretowych. Celem niniejszego artykułu jest właśnie przypomnienie artystów lat 1918-1939, o których w Bibliotece znalazłam wiele materiałów: dokumentalnych, biograficznych, opracowań krytyczno-teatralnych, filmowych. Należą do nich: fonoteki, audiobooki, filmy na nośnikach DVD i CD, płyty analogowe, nuty, a także artykuły z różnych gazet i czasopism oraz opracowań książkowych.

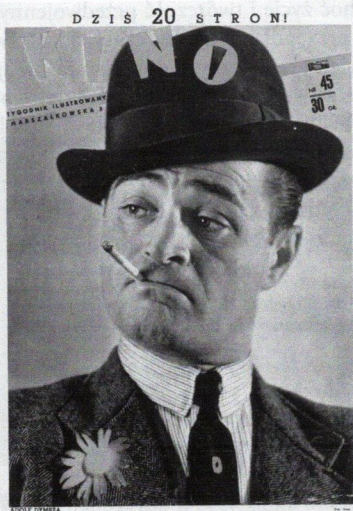
Na potrzeby tego artykułu wybrałam przykłady z wymienionych źródeł dotyczące niektórych postaci okresu międzywojennego. W zgromadzonej, pełnej dokumentacji, umieściłam ponad 60 nazwisk aktorów teatrów rewiowych i kabaretowych. Materiały o nich zawiera Dział Zbiorów Audio-wizualnych, Dział Zbiorów Regionalnych oraz Dział Udostępniania, Magazynów i Konserwacji Zbiorów.

W tytule artykułu posłużyłam się sformułowaniem zaczerpniętym z tytułu książki Marka Telera *Zapomniani artyści II Rzeczypospolitej*¹.

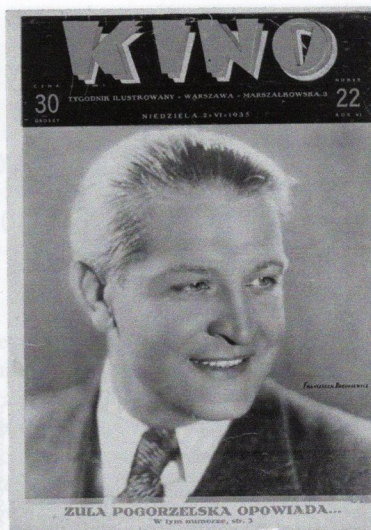
W XI edycji Łódzkich Senioraliów organizowanych przez Bibliotekę przedstawiłam wykład

o podobnej treści pt. „Podróże sentymentalne z gwiazdami kina polskiego lat 30. XX wieku”. Wzbudził on zainteresowanie wśród obecnych słuchaczy. Okazało się, że warto przywrócić pamięć o wielkich artystach scen kabaretowych.

Niektóre nazwiska polskich artystów przedwojennych znane były seniorom, kojarzyli je na przykład z przedwojennymi piosenkami – szlagierami, które wykonywali Adolf Dymśa, Aleksander Żabczyński, Eugeniusz Bodo, Hanna Ordonówna – słynna Ordonka, Ludwik Sempoliński, czy Zofia Terne. Najbardziej popularne szlagiery kabaretowe i filmowe to na przykład: *Hip, hip, hura!*²; *Nie kochać w taką noc, to grzech!*³, *Już nie zapomnisz mnie*⁴, *Już nie mogę dłużej kryć*⁵, *Całuję twoją dłoń madame*⁶ – utwory wykonywane przez Aleksandra Żabczyńskiego. Wiele szlagierów wylansował Eugeniusz Bodo: *Baby, ach te baby*⁷, *Umówiłem się z nią na dziewiątą*, *Sexappeal, to nasza broń kobieca*⁸, *Już taki jestem zimny drań*⁹. Najbardziej znanym, utworem jest: *Miłość ci wszystko wybaczy*¹⁰. Ludwik Sempoliński, przedwojenny aktor-pieśniarz i tekściarz, znany był z naśladowania postaci Hitlera w piosence *Wąsik, ach ten wąsik*. Inne piosenki kompozycji L. Sempolińskiego: *Tomasz, ach Tomasz; Tomasz, ach skąd Ty to masz*. Jego szlagiery obecnie śpiewane i wystawiane są przez młodszą generację artystów. Zofia Terne jest znana głównie starszemu pokoleniu. Na scenie śpiewała: *Tyle jest miast*¹¹, *Upływa szybko życie*¹², *Kiedy znów zakwitną białe*

Adolf Dymśa

Franciszek Brodniewicz

bży¹³. Aktorzy amanci i amantki II Rzeczypospolitej byli wszechstronni. Nie tylko grali na scenach teatrów kabaretowych, ale śpiewali i tańczyli.

Grali w filmach: Adolf Dymśa: *Policmajster Tagiejew* (1929), *Panna Mania gra na mandolinie*, *Paweł i Gawęł* – oba filmy z 1938 r., *Sportowiec mimo woli* (1939).

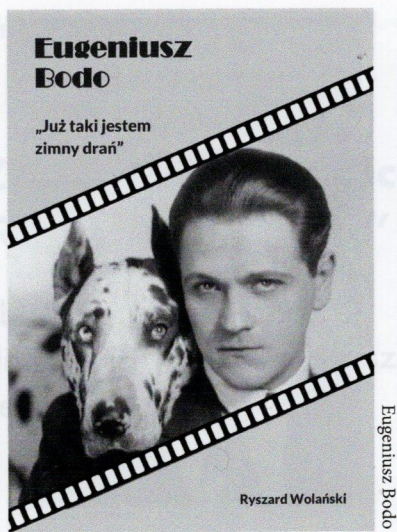
Aleksander Żabczyński znany był z takich filmów przedwojennych jak: *Dzieje grzechu* (1933), *Ada! To nie wypada* (1936), *Kobiety nad przepaścią* (1938), *Królowa przedmieścia* (1938). Eugeniusz Bodo był aktorem i reżyserem filmów: *Królowa przedmieścia* (1938), *Za winy niepopetnione* (1938). Ponadto grał w filmach: *Głos pustyni* (1932), *Bohaterowie Sybiru* (1936), *Bezimienni bohaterowie* (1937), *Szklamałam* (1937)¹⁴. Hanna Ordonówna grała w takich filmach jak: *Niewolnica miłości* (1923), *Szpieg w masce* (1933), *Parada Warszawy* (1937). Ludwik Sempoliński wystąpił w filmach: *Jaśnie pan szofer* (1935), *Manewry miłosne* (1935), *Pan Twardowski* (1936), *Róża* (1937), *Piętro wyżej* (1937). Zofia Terne zagrała w przedwojennych polskich filmach takich jak: *Córka generała Pankratowa* (1934), *Parada Warszawy* (1937). Do wielkich przedwojennych artystów należy również Jan Kiepura – aktor śpiewający, wybitny tenor. Przed wojną odnosił sukcesy w wiedeńskiej operze Staatsoper. Jego talent znała cała Europa. Zagrał w takich filmach jak: *O czym się nie myśli* (1926), *City of song* (1930), *Ich liebe alle Frauen* (1935). W wielu filmach grał obok żony – wiedeńskiej

aktorki śpiewającej Marthy Eggerth. Inna znana przedwojenna polska aktorka estradowa i rewiewa, Mira Zimińska-Sygietyńska¹⁵ zasłynęła z ról w filmach: *Wszystko się kręci* (1922), *O czym się nie mówi* (1924), *Na Sybir* (1930), *Ada! To nie wypada* (1936), *Papa się żeni* (1936).

Oprócz tych najbardziej znanych nazwisk aktorów, warto przytoczyć nazwiska postaci artystycznych, które również zapisały swoją kartę w historii teatrów rewijowych i kabaretowych. Jadwiga Andrzejewska – aktorka śpiewająca i tańcząca, była łódzianką i aktorką w łódzkim Teatrze Powszechnym¹⁶.

Miasto doceniło jej talent artystyczny, honorując gwiazdą w Alei Gwiazd na ul. Piotrkowskiej. J. Andrzejewska znana była z ról w filmach: *Dziewczęta z Nowolipek* (1935), *Strachy* (1938). Zadebiutowała w Warszawie rolą Manuli w sztuce: *Dziewczęta w mundurkach* (1932). Dwa wyżej wymienione filmy, sprawiły, że stała się jedną z bardziej rozpoznawalnych aktorek tamtego okresu. W filmie *Strachy*, zagrała obok wielkich gwiazd ekranu i teatru: Eugeniusza Bodo i Józefa Węgrzyna¹⁷.

W pamięci zwłaszcza starszego pokolenia widzów zachowały się nazwiska znanych artystów scen filmowych i teatralnych: Mieczysław Cwikliński, Niny Andrycz, Elżbiety Barszczewskiej, Iny Benity, Franciszka Brodniewicza, Adama Brodzisza, Dobiesława Damięckiego, Heleny Grossówny, Jadwigi Smosarskiej, łódzianina Aleksandra

Buczyńskiego¹⁸, Ireny Eichlerówny, Antoniego Fertnera, Tadeusza Fijewskiego i wielu, wielu innych.

Aktorzy przedwojenni grali w kabaretach rewiowych. Najbardziej znane kabarety, działające w latach 1925-1933, to: „Qui Pro Quo” (założyciel Fryderyk Jarosy również przedwojenny aktor, reżyser i autor wielu tekstów kabaretowych), „Banda”, „Cyganeria”, „Cyrulik Warszawski”, „Morskie Oko”, „Wielka Rewia”.

Po wybuchu II wojny światowej w 1939 r. wielu artystów przystąpiło do walki. Na przykład Aleksander Żabczyński był oficerem II Korpusu, wziął udział w kampanii włoskiej. Ranny pod Monte Cassino¹⁹. Inni artyści, Helena Grossówna, Jadwiga Andrzejewska, Mira Zimińska-Sygietyńska, nieśli pomoc rannym żołnierzom, ale także występowali na scenach, by dodać otuchy ludziom w trudnym wojennym czasie.

Przedwojenni artyści, którzy przeżyli wojnę i którym wojna przerwała karierę zawodową, musieli pogodzić się z utraconym czasem. Po wojnie niektórych z nich, niestety, dotknęły prześladowania ze strony władzy. Taki los spotkał na przykład Adolfa Dymśkę, któremu zabroniono na okres pięciu lat grania na scenach teatrów i w filmach. Inni artyści wyjechali z Polski na stałe, np. Ina Benita, Pola Negri. Tragiczny los spotkał aktorów: Franciszka Brodniewicza, Zbigniewa Rakowieckiego, którzy zginęli w Powstaniu Warszawskim 1944 r. W łagrach sowieckich zginął Eugeniusz Bodo.

I choć życie i twórczość przedwojennych artystów przypadła na trudne czasy, pozostawili po sobie wiele artystycznych dokonań zasługujących na pamięć współczesnych pokoleń. A tę pamięć przechowują między innymi właśnie biblioteki przez zgromadzone w nich nieprzebrane bogactwo zbiorów w postaci książek, artykułów, czasopism, dokumentów życia społecznego, płyt gramofonowych, audiobooków, płyt DVD.

Marta Kudra
Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka
Józefa Piłsudskiego w Łodzi

PRZYPISY

- 1 TELER, M. *Zapomniani artyści II Rzeczypospolitej*, Promohistoria. Histmag.org: Wydawnictwo CM, Warszawa 2020. ISBN 978-83-66371-35-4.
- 2 Adolf Dymśka, z filmu: *Sportowiec mimo woli* 1939.
- 3 Aleksander Żabczyński, z filmu: *Ada! To nie wypada* 1936.
- 4 Aleksander Żabczyński, z filmu: *Zapomniana melodia* 1938.
- 5 Aleksander Żabczyński, z filmu: *Pani minister tańczy* 1937.
- 6 Piosenka zapożyczona z filmu europejskiego, *Ich küsse Ihre hand, Madame*, w którym wystąpiła Marlene Dietrich 1929.
- 7 Z filmu: *Zabawka* 1933.
- 8 Obie piosenki z filmu: *Piętro wyżej* 1937.
- 9 Z filmu: *Pieśniarz* Warszawy 1934.
- 10 Hanna Ordonówna, z filmu: *Szpieg w masce* 1933.
- 11 Słowa: Marian Hemar.
- 12 Słowa i muzyka: Franciszek Leśniak.
- 13 Słowa: Marian Hemar. Marian Hemar i Franciszek Leśniak – znani kompozytorzy epoki międzywojennej, którzy komponowali i pisali teksty do piosenek dla artystów estradowych.
- 14 Film kręcony w Łodzi, partnerowała mu Jadwiga Smosarska, również znana i ceniona aktorka przedwojenna.
- 15 Nazwisko po mężu: Tadeusz Sygietyński – polski kompozytor, dyrygent i pedagog muzyczny. Po wojnie w 1948 r. oboje założyli zespół Pieśni i Tańca „Mazowsze”, którego Zimińska była kierownikiem artystycznym i dyrektorem, aż do jej śmierci w 1997 r.
- 16 Została pochowana na łódzkim cmentarzu Doły w 1977 r.
- 17 Obok J. Andrzejewskiej wystąpiła aktorka Helena Aleksandra Karwowska, której nazwiska dzisiaj już się nie pamięta.
- 18 Mało znana postać łódzkiego aktora, który walczył w obronie Łodzi w szeregach 28 Pułku Strzelców Kaniowskich i poległ w jej obronie.
- 19 Po wojnie odznaczony Krzyżem Walecznych.